

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**
(рекомендаційний бібліографічний список)

Упорядник

Демида Є. Ф., молодший науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Бібліографічний редактор

Самчук Л. І., завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Сьогодні процеси реформування систем вищої освіти країн Європи відбуваються в контексті інтеграційних прагнень з метою формування єдиного європейського освітнього простору. Основою цих процесів є Болонський процес, що офіційно розпочався в 1999 р. з підписання [Болонської декларації](#) (спільної заяви європейських міністрів освіти). Головне завдання, на розв'язання якого спрямовані Болонські реформи, – це посилення міжнародної конкурентоспроможності європейської вищої школи, створення такої системи вищої освіти в Європі, яка була б привабливою для всього світу й водночас відповідала б особливостям культурних і наукових традицій кожної з країн-учасниць процесу.

Україна приєдналася до Болонського процесу 19 травня 2005 р. на Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за вищу освіту, яка відбулася в норвезькому місті Бергені. Реалізація засадничих положень нової освітньої моделі дасть можливість Україні реформувати національну систему вищої освіти, зробивши її адекватною як потребам сьогодення, так і викликам майбутнього. Нині в Україні активно здійснюється модернізація освітньої системи відповідно до вимог Болонської декларації.

Ураховуючи актуальність проблеми, фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список, що складається з таких розділів і підрозділів:

1. Нормативно-правове забезпечення розвитку національної системи вищої освіти.
2. Вища освіта України на шляху імплементації Болонських реформ.
  - 2.1. Сучасний стан і тенденції політики розвитку вищої освіти.
  - 2.2. Становлення нової організаційної структури вищої освіти.

2.3. Імплементация Національної рамки кваліфікацій. Створення нового покоління стандартів у сфері вищої освіти.

2.4. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти.

2.5. Упровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС).

2.6. Проблеми академічної мобільності. Поглиблення процесів інтернаціоналізації вищої освіти.

У розділі 1 «Нормативно-правове забезпечення розвитку національної системи вищої освіти» представлено чинні закони України та підзаконні нормативно-правові акти, згруповані за принципом верховенства права й абеткою назв у зворотній хронології. Хронологічні рамки видання включених до розділу правових джерел – 1991–2016 рр.

У розділі 2 «Вища освіта України на шляху імплементації Болонських реформ» подано бібліографічні записи монографій, навчальних посібників, методичних рекомендацій, аналітичних документів, статей з періодичних і продовжуваних видань, у яких розглянуто науково-теоретичні, науково-методичні й організаційні питання впровадження положень Болонської декларації в українській вищій школі. Матеріали з цих питань згруповано у відповідних підрозділах за абеткою авторів і назв. Хронологічні межі видання публікацій – 2014–2016 рр.

Список адресовано науковцям, керівникам і викладачам вищих навчальних закладів, здобувачам вищої освіти, бібліотечним фахівцям та всім, кого цікавлять процеси розвитку вищої школи України.

I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. **Конституція України** [Електронний ресурс]: прийнята на 5-й сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р.: [станом на 30.09.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

2. **Про наукову і науково-технічну діяльність** [Електронний ресурс]: Закон України від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII: [станом на 01.01.2017 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

3. **Про вищу освіту** [Електронний ресурс]: Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII: [станом на 05.03.2017 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

4. **Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів** [Електронний ресурс]: Закон України від 20 листоп. 2012 р. № 5499-VI // Законодавство

України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5499-17> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

5. **Про освіту** [Електронний ресурс]: Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-ХІІ: [станом на 19.02.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

6. **Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»** [Електронний ресурс]: указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

7. **Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року** [Електронний ресурс]: указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

8. **Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні** [Електронний ресурс]: указ Президента України від 30 верес. 2010 р. № 926/2010 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/926/2010> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

9. **Про Національну доктрину розвитку освіти** [Електронний ресурс]: указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

10. **Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 261 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-п> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

11. **Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 29 квіт. 2015 р. № 266: [станом на 11.02.2017 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п/paran11#n11> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

12. **Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 15 квіт. 2015 р. № 244 : [станом на 27.08.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

13. **Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 31 берез. 2015 р. № 193 : [станом на 14.05.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/193-2015-п> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

14. **Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 24 лип. 2013 р. № 567 : [станом на 06.09.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-п> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

15. **Про затвердження Національної рамки кваліфікацій** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

16. **Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 13 лип. 2011 р. № 752 : [станом на 29.04.2015 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-п/paran14#n14> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

17. **Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)** [Електронний ресурс]: постанова Каб. Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896 : [станом на 29.05.1996 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

18. **Про залучення позики від Європейського інвестиційного банку для реалізації проекту «Вища освіта України»** [Електронний ресурс]: розпорядж. Каб. Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 971-р // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів викон. влади України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249615719> (дата звернення: 10.03.17). – Назва з екрана.

II. ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ БОЛОНСЬКИХ РЕФОРМ

2.1. Сучасний стан і тенденції політики розвитку вищої освіти

19. **Вища освіта України і Болонський процес**: підручник / В. М. Телелим [та ін.]; Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняховського, Каф. сусп. наук. – Київ: НУОУ ім. І. Черняховського, 2015. – 396 с. – Бібліогр.: с. 385–391.

Висвітлено діахронічні аспекти формування національної вищої школи в Україні, розкрито особливості її оновленого розвитку в контексті євроосвітньої інтеграції. Окрему увагу приділено історії становлення Болонського процесу, створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та входження до нього української системи вищої освіти. Ґрунтовно проаналізовано основні проблеми ЄПВО (академічна мобільність, академічне визнання, якість вищої освіти тощо), освітні здобутки й перспективи розвитку вищої школи України в контексті оновлення вітчизняного законодавства в галузі вищої освіти.

20. **Вища освіта України: ризики, сподівання, успіхи**: монографія / [авт.: Віктор Карамушка, Наталія Терентьева, Лешек Кожаневські та ін.]; НАПН України, Міжнар. акад. культури безпеки, екології та здоров'я, Ун-т менеджменту освіти НАПН України [та ін.]. – Київ: Інтерсервіс, 2015. – 418 с. – Бібліогр. у кінці ст.

Розглянуто проблему розвитку вищої освіти України в контексті сталого розвитку суспільства. Висвітлено питання ефективного функціонування вищої та післядипломної освіти, інноваційної підготовки та підвищення кваліфікації педагогів.

21. **Гриневич, Л. М.** Вітчизняна педагогічна теорія про розвиток освіти в Україні у контексті євроінтеграційних процесів / Л. М. Гриневич // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Благод. фонд ім. А. Макаренка. – Київ, 2015. – Вип. 1/2. – С. 5–11. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2015_1-2_3 (дата звернення: 13.03.17).

Розкрито основні аспекти наукового пошуку вітчизняних учених і фахівців в освітній галузі щодо проблеми розвитку освіти в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. Результати пізнання проблеми відображають сучасний стан педагогічної науки, дають можливість визначити основні площини наукового пошуку учених і фахівців у галузі освіти, осмислити реалії педагогічної практики для використання в національній системі освіти.

22. **Грищук, Ю. В.** Пріоритети та принципи розвитку сучасної вищої освіти у дослідженнях вітчизняних вчених / Ю. В. Грищук // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Благод. фонд ім. А. Макаренка. – Київ, 2015. – Вип. 5/6. – С. 22–26. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://elibrary.kubg.edu.ua/11502/1/Y_V_Hryshchuk_PP5-6_2015_NDLOSv.pdf (дата звернення: 13.03.17).

Проаналізовано пріоритети та принципи розвитку сучасної вищої освіти в дослідженнях вітчизняних учених. Виділено пріоритетні завдання сучасної вищої освіти України, виконання яких сприятиме успішній інтеграції в Європейський простір вищої освіти. Розглянуто напрями та принципи державної політики України щодо розвитку вищої освіти відповідно до чинного законодавства.

23. **Дослідницькі університети:** світовий досвід та перспективи розвитку в Україні: монографія / [авт.: А. Ф. Павленко, Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова та ін.]; МОН України, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Ін-т вищ. освіти. – Київ: КНЕУ, 2014. – 349 с. – Бібліогр.: с. 307–333. – Текст доступний в Інтернеті: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/7906> (дата звернення: 13.03.17).

Систематизовано методологічні засади міжнародної конкурентоспроможності дослідницьких університетів. Узагальнено досвід становлення університетів світового класу, з'ясовано їх роль та значення для економічного зростання країн. Досліджено сучасні світові тенденції розвитку вищої школи та механізм формування конкурентних переваг закладів вищої освіти на глобальному ринку освітніх послуг, існуючі в міжнародній практиці системи рейтингування дослідницьких університетів. Проаналізовано конкурентний стан українських вищих навчальних закладів та визначено стратегічні напрями створення і розбудови в Україні дослідницьких університетів світового рівня.

24. **Жиляєв, І. Б.** Вища освіта України: стан та проблеми / Жиляєв І. Б., Ковтунець В. В., Сьомкін М. В. – Київ: Н.-д. ін-т інформатики і права Нац. акад. прав. наук України: Ін-т вищ. освіти НАПН України, 2015. – 95 с. – Бібліогр. у підрядк. прим. – Текст доступний в Інтернеті: http://ippi.org.ua/sites/default/files/tekst_21072015.pdf (дата звернення: 13.03.17).

На основі аналізу значного масиву статистичної та політико-правової інформації запропоновано формалізований опис сучасного профілю національної системи вищої школи України в умовах розгортання нового етапу реформ вищої освіти. Подано загальний соціально-економічний і політико-правовий аналіз стану та динаміки розвитку української системи вищої школи порівняно з аналогічними системами деяких країн світу. Метою видання є висвітлення впорядкованого бачення стану і проблем системи вищої освіти України. Запропоновано авторське бачення потенціалу реформ вищої школи.

25. **Запровадження** та використання болонських інструментів прозорості в Європейському просторі вищої освіти / Юрій Бобало [та ін.] // Вища шк. – 2014. – № 1. – С. 19–31. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://lpehea.in.ua/sites/default/files/download/pered_mat_vyd/2013_11_07_final_pavlysh_zagorodniy_babyn_tt_ehea.pdf (дата звернення: 13.03.17).

Розкрито основні болонські інструменти прозорості вищої освіти та проблеми їх впровадження й використання в українських університетах.

26. **Ідея університету: сучасний дискурс**: монографія / за ред. Л. В. Губерського, А. С. Філіпенка; [авт.: Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, С. В. Курбатов та ін.]; МОН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 367 с. – Бібліогр. у кінці ст.

Присвячено теоретичним, методологічним, світоглядним і практичним аспектам діяльності університету крізь призму викликів сучасної епохи. Головну увагу приділено визначенню парадигмального статусу університету в контексті онтологічних та епістемологічних вимірів, його історичної місії, тенденцій розвитку університетської освіти в XXI ст. Розглянуто питання входження університету в європейський освітній і науковий простір, процеси його трансформації в Україні часів незалежності, механізми використання потенціалу університетів у модернізаційній стратегії нашої держави.

27. **Інновації у вищій освіті**: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Артёмова; МОН України, НАПН України, Ін-т вищ. освіти [та ін.]. – Ужгород: АУТДОР – ШАРК, 2015. – 357 с. – (Євроінтеграція: український вимір; вип. 23). – Текст доступний в Інтернеті: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/9983> (дата звернення: 13.03.17).

У навчальному посібнику розкриваються концептуальні аспекти формування єдиного європейського освітнього простору, висвітлюються особливості інноваційної політики країн Вишеградської четвірки, впровадження освітніх інновацій у вищих навчальних закладах країн світу й України.

28. **Інновації у вищій освіті = Innovations in Higher Education**: за матеріалами наук. проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»: у 2 ч. / [упоряд. і заг. ред. І. В. Артёмова]; МОН України, Ужгород. нац. ун-т, ННІ євроінтеграц. дослідж. – Ужгород: АУТДОР – ШАРК, 2016.

Ч. 1: Аналітичний огляд. – 382 с. – Текст доступний в Інтернеті: http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9978/1/Аналітичний%20звіт_1.pdf (дата звернення: 13.03.17).

Ч. 2: Наукові розробки. – 323 с. – Текст доступний в Інтернеті: http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9979/1/Аналітичний%20звіт_2.pdf (дата звернення: 13.03.17).

Видання містить наукові матеріали про особливості інтеграційних процесів освіти, науки і виробництва в процесі становлення дослідницько-інноваційних університетів. Висвітлено широкий спектр питань, пов'язаних з трансформацією наукового знання в ринковий продукт і створення додаткової вартості в ланцюжку трикутника знань «освіта – наука – інновації».

У частині 1 – «Аналітичний огляд» – висвітлено інноваційну діяльність провідних університетів України. Розкрито сучасний стан їх

дослідницько-інноваційної та наукової діяльності, наведено приклади та подано порівняльний аналіз концепцій і програм розвитку. Важливе місце відведено характеристиці стану інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності вищих навчальних закладів України. Висвітлено особливості інноваційної політики країн Вишеградської групи, здійснено порівняльний аналіз досвіду впровадження освітніх інновацій у вищих навчальних закладах країн світу та України.

У частині 2 – «Наукові розробки» – подано концепцію розвитку Ужгородського університету як інноваційного університету європейського рівня, зокрема через створення регіональної інноваційної структури – Наукового парку «Ужгородський національний університет» і перетворення вишу на важливий чинник регіонального зростання, а також уміщено каталог інноваційних проектів університету.

29. **Коваленко, О.** Правові основи та реалізація Закону України «Про вищу освіту» у вітчизняних університетах / Оксана Коваленко // Вища освіта України. – 2016. – № 4. – С. 21–26. – Бібліогр.: 16 назв.

У статті розглянуто правові основи Закону України «Про вищу освіту» та з'ясовано основні принципи державної політики в галузі вищої освіти. Розглянуто здобутки та проблеми, що постають перед вищою освітою України на шляху її інтеграції до європейської спільноти.

30. **Курбатов, С. В.** Феномен університету в контексті часових та просторових викликів: монографія / Сергій Курбатов. – Суми: Унів. кн., 2014. – 261 с. – Бібліогр.: с. 186–232. – Текст доступний в Інтернеті: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/monogr_Fenomen-Univers_Kurbatov-2014_262p.pdf (дата звернення: 13.03.17).

Запропоновано філософську інтерпретацію проблем сучасної вищої освіти. Зроблено спробу проаналізувати та осмислити інституційну трансформацію університету в контексті темпоральних і просторових викликів сьогодення, ураховуючи, зокрема, проблему співвідношення таких фундаментальних складових місії сучасного університету, як навчання й дослідження, націоналізація й інтернаціоналізація. Окреслено перспективи побудови університету світового рівня в Україні.

31. **Линовицька, О.** Державна політика в галузі освіти: документи, норми, принципи / Олеся Линовицька // Вища освіта України. – 2016. – № 4. – С. 15–20. – Бібліогр.: 9 назв.

Йдеться про державну політику в галузі освіти. Зазначається, що основним вектором державної освітньої політики є європейський вектор. Його зміст визначають Велика хартія університетів, Лісабонська конвенція та Болонський процес.

32. **Лук'янова, Ю. С.** Болонський процес в Україні: стан та проблеми реалізації / Лук'янова Ю. С. // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – № 23. – С. 70–78. – Бібліогр.: 11 назв.

Розглядаються питання, пов'язані з проведенням реформ у системі вищої освіти відповідно до основних положень Болонського процесу.

33. **Моніторинг** інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / [за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова] ; Міжнар. благод. фонд «Міжнародний Фонд досліджень освітньої політики». – Київ : Таксон, 2014. – 143 с. – Бібліогр.: с. 130–143. – Текст доступний в Інтернеті: <http://kvit.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2015/01/Аналітичний-звіт.pdf> (дата звернення: 13.03.17).

В аналітичному звіті представлено результати моніторингових досліджень системи вищої освіти України та процесів її трансформації в контексті входження до Європейського простору вищої освіти та наукових досліджень у 2012–2014 рр. Цей аналітичний звіт є наступним кроком моніторингових досліджень з цієї проблематики, що проводяться Міжнародним благодійним фондом «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики» з 2011 р.

34. **Мосьпан, Н.** Розвиток вищої освіти в Європейському Союзі та Україні: тенденції освітньої політики / Наталія Мосьпан // Освітологія. – 2015. – [Вип.] 4. – С. 84–88. – Бібліогр.: 8 назв.

Подано аналіз політики впливу на розвиток освітніх систем у Європейському Союзі та Україні. Основним матеріалом дослідження є автентичні джерела – незалежні звіти Європейської Комісії та державні документи про вищу освіту України. На основі аналізу висвітлено основні нововведення в реформуванні вищої освіти та схожі тенденції політики розвитку вищої освіти в Європейському Союзі та Україні.

35. **Національна доповідь** про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Пед. думка, 2016. – 444 с. – (До 25-річчя незалежності України). – Бібліогр.: с. 193–214. – Текст доступний в Інтернеті: <http://oblosvita.te.ua/news/1346-natsionalna-dopovid-pro-stan-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-v-ukraini> (дата звернення: 13.03.17).

Здійснено всебічний аналіз стану й розвитку національної освіти за 25-річний період незалежності України. Визначено актуальні проблеми освітньої сфери та виявлено причини їх виникнення. Запропоновано науково обґрунтовані шляхи модернізації вітчизняної освіти в контексті глобалізації, європейської інтеграції та національної самоідентифікації.

36. **Ніколаєв, Є.** Реформа вищої освіти України: реалізація профільного закону в 2014–2016 рр. [Електронний ресурс] : (Shadow Report) / Євген Ніколаєв, Олександр Длугопольський ; USAID, Фонд Східна Європа, Лаб. законодав. ініціатив, Програма «РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво» // Освітня політика : портал громад. експертів. – Текст. дані. – [Київ], 2016. – 23 груд. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/analytics/868-reforma-vishchoji-osviti-ukrajini-realizatsiya-profilnogo-zakonu-v-2014-2016-rr> (дата звернення: 13.03.17). – Назва з екрана.

Експертний аналітичний звіт присвячений оцінці прогресу у здійсненні ключових реформ у сфері вищої освіти України, що були визначені новою

редакцією закону «Про вищу освіту», прийнятого влітку 2014 р. Досліджуються питання розбудови нової системи гарантування якості вищої освіти, розвитку академічної та фінансової автономії вищих навчальних закладів, забезпечення чесних умов вступу до вищих навчальних закладів, інтеграції вищої освіти України до європейського освітнього і наукового простору. У публікації досліджено прогрес у здійсненні відповідних заходів державної політики у дворічний період між вереснем 2014 р. (дата набрання чинності новим законом про вищу освіту) та вереснем 2016 р., а також подано окремі пропозиції щодо подальших кроків у цій сфері.

37. **Правові засади** реалізації Болонського процесу в Україні: [монографія] / [кол. авт.: Бугров В., Гожик А., Жданова К. та ін. ; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової]; НАПН України, Ін-т вищ. освіти НАПН України, ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку». – Київ: Пріоритети, 2014. – 155 с. – Бібліогр. в кінці розд. – Текст доступний в Інтернеті: http://ilid.org.ua/images/docs/bologna_process_in_ukraine.pdf (дата звернення: 13.03.17).

Висвітлено основні поняття, етапи та тенденції розвитку Європейського простору вищої освіти як мети Болонського процесу. Основні його інструменти проаналізовано та подано на основі аналітичних даних європейських і вітчизняних експертних груп, робочих груп Міністерства освіти і науки України, а також Національної команди експертів з реформування вищої освіти. Розглянуто програми Європейського Союзу у сфері вищої освіти, відкриті для України. За результатами опитування керівників ВНЗ підготовлено аналітичну довідку про стан реалізації інструментів Болонського процесу в Україні.

38. **Рашкевич, Ю. М.** Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич; МОН України, Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. – 166 с. – Бібліогр.: с. 159–164. – Текст доступний в Інтернеті: <http://www.erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsehu.html?download=82:bolonskyi-protsehu-nova-paradyhma-vyshchoi-osvity-yu-rashkevych> (дата звернення: 13.03.17).

Висвітлено основні аспекти нової парадигми Європейського простору вищої освіти – студентоцентрованого навчання. Детально проаналізовано основний поняттєво-термінологічний апарат, що стосується компетентнісного підходу до створення та реалізації освітніх програм нового покоління, використовується міжнародною фаховою спільнотою, а також відображений у новому Законі України «Про вищу освіту». Проаналізовано процес імплементації Болонського процесу в Україні та виклики, пов'язані із запровадженням нового законодавства у вищій освіті.

39. **Рябченко, В. І.** Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: (соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу): [монографія] / Володимир Рябченко; НАПН

України, Ін-т вищ. освіти. – Київ : Фітосоціоцентр, 2015. – 673 с. – Бібліогр.: с. 645–673. – Текст доступний в Інтернеті: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/6285> (дата звернення: 13.03.17).

У монографії уточнено сучасну місію вищої школи України. Визначено перелік найбільш небезпечних соціальних хвороб, якими системно уражені суспільство й вища школа. Обґрунтовано необхідність розв'язання проблеми компетентності з позицій багатовимірності. Актуалізовано світоглядну компетентність як визначальний чинник загальної компетентності. Сформульовано концептуальні зауваження щодо модернізації вітчизняної вищої освіти в контексті Болонського процесу. Розкрито сутність «грамотного» й «розумного» в життєвих виявах людини та проаналізовано проблему компетентності через триаду: авторитаризм – цинізм – конформізм. Обґрунтовано актуалізацію особистості студента як дієвого чинника розвитку вищої школи й розроблено концептуальну модель соціалізації особистості студента. Визначено шляхи оздоровлення українського суспільства та його вищої школи.

40. **Слюсаренко, О. М.** Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації: монографія / О. М. Слюсаренко; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ: Пріоритети, 2015. – 383 с. – Бібліогр.: с. 353–383. – Текст доступний в Інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/10225/1/2015_mon_Sluisarenko.pdf (дата звернення: 25.01.17).

Монографія присвячена розв'язанню проблеми розвитку найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації, що є важливим для вітчизняної вищої школи, яка за своєю якістю і конкурентоспроможністю не підкорює університетських вершин. Робота містить концептуальні засади проектування університетів світового рівня в Україні.

41. **Сухарніков, Ю.** Методологічні засади перебудови й осучаснення вищої освіти України / Юрій Сухарніков // Вища шк. – 2015. – № 11/12. – С. 35–61. – Бібліогр. у підрядк. прим.

Розглянуто розбіжності сутнісних засад функціонування систем вищої освіти в Україні та Європейського простору вищої освіти, а також пов'язані з цим розбіжності у дидактичному трактуванні основоположних термінів, що забезпечують розробку адекватного методологічного «шлейфа» модернізації й реформування вищої освіти України, а також стосуються засад педагогічного мислення.

42. **Терентьєва, Н. О.** Розвиток університетської освіти в Україні: історія, сучасність, тенденції: монографія / Наталія Терентьєва; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ: Інтерсервіс, 2015. – 427 с. – Бібліогр.: с. 338–387.

Висвітлено питання розвитку університетської освіти в Україні. Акцентовано увагу на історичному аспекті такої освіти. Розкрито теоретичні основи дослідження тенденцій розвитку університетської освіти. Розглянуто розвиток університетської освіти України в другій

половині ХХ – початку ХХІ ст. з виокремленням тенденцій, характерних для кожного етапу історичного розвитку в окреслених хронологічних межах. Виокремлено тенденції періоду другої академічної революції та представлено нові вектори її розвитку, у тому числі ноосферизацію освіти, трансграничність, інституціоналізацію та підготовку нового знаннєвого продукту.

43. **Чернуха, Н. М.** Інтеграційні процеси у вищій освіті : навч. посіб. / Н. М. Чернуха ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2015. – 89 с. – Бібліогр. в кінці розд.

Навчальний посібник створено на основі курсу лекцій з навчальної дисципліни «Інтеграційні процеси у вищій освіті». У змістовій структурі посібника представлено матеріали щодо пріоритетів та особливостей освітнього простору: історія та сучасність, теоретичні засади інтеграційних процесів у вищій освіті, методи та засоби запровадження у вищу освіту України основних положень, прийнятих у рамках Болонського процесу.

44. **Яковець, В.** Проблеми впровадження сучасної освітньої політики в системі вищої освіти України / В. Яковець // Післядиплом. освіта в Україні. – 2016. – № 1. – С. 9–16. – Бібліогр.: 12 назв.

Розглянуто основні концептуальні положення щодо реформування вищої освіти, відображені в новому Законі України «Про вищу освіту». Розкрито окремі проблеми організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах України в контексті реалізації ідей Болонського процесу.

2.2. Становлення нової організаційної структури вищої освіти

45. **Дрижак, В. В.** До питання про рівні та ступені вищої освіти, а також їх відповідність рівню Національної рамки кваліфікацій / Дрижак В. В., Єрмак С. М. // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2016. – Вип. 140 : Серія: Педагогічні науки. – С. 8–11. – Бібліогр.: 2 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2995 (дата звернення: 14.03.17).

Подано аналіз основних положень нового Закону України «Про вищу освіту». Зокрема, визначено, хто є здобувачем вищої освіти, виділено п'ять рівнів вищої освіти – початковий, перший та другий освітні, третій – освітньо-науковий і науковий рівень. Проведено аналіз питання про рівні та ступені вищої освіти, а також їх відповідність рівню Національної рамки кваліфікацій у межах чинного законодавства.

46. **Дудка, Т.** Ступенева підготовка фахівців у розрізі вітчизняного та зарубіжного освітнього досвіду ХХ – початку ХХІ століть / Тетяна Дудка, Людмила Бондарина // Обрії. – 2014. – № 2. – С. 8–11. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2014_2_5 (дата звернення: 14.03.2017).

Розглянуто проблему ступеневості в освітньому процесі українських і зарубіжних вищих навчальних закладів. Доведено, що питання якості ступеневої освіти розглядається як головний критерій порівняння ефективності й життєдіяльності освітніх систем.

47. **Луговий, В. І.** Реалізація світового досвіду рівневої, орієнтаційної та галузевої організації вищої школи в Законі України «Про вищу освіту»: шлях до розуміння та визнання / Луговий Володимир Іларіонович, Слюсаренко Олена Миколаївна, Таланова Жаннета Василівна // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. / [Ін-т вищ. освіти НАПН України. – Київ], 2014. – № 3 (дод. 1) : темат. вип. : Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу. – С. 32–37. – Бібліогр.: 21 назва.

Аргументовано, що передбачена Законом України «Про вищу освіту» рівнева, орієнтаційна та галузева організація вищої освіти враховує кращий світовий досвід і провідні тенденції в передовій вищій школі. Нова організаційна структура вітчизняної вищої освіти співвіднесена з рівнями, орієнтаціями (типами) і галузями основних міжнародних, європейських і національних документів і практик.

48. **Таланова, Ж.** Запровадження трициклової структури вищої освіти / Жаннета Таланова // Вища шк. – 2014. – № 3/4. – С. 7–26. – Бібліогр.: 38 назв.

На основі аналізу міжнародних і вітчизняних документів виявлено тенденції розвитку вищої освіти в контексті запровадження трициклової структури згідно з положеннями Болонського процесу, європейського простору вищої освіти. Виявлено особливості вітчизняної системи вищої освіти та суперечності в нормативно-правовому полі щодо рівневої організації вищої освіти України.

2.3. Імплементация Національної рамки кваліфікацій.

Створення нового покоління стандартів у сфері вищої освіти

49. **Вітченко, А.** Стандартизація вищої освіти в Україні: стан, проблеми, перспективи вдосконалення / Андрій Вітченко // Вища шк. – 2016. – № 9. – С. 36–56. – Бібліогр.: 21 назва.

Стаття присвячена актуальній проблемі розроблення стандартів вищої освіти нового покоління. Проаналізовано сучасний стан і проблемні питання стандартизації вищої освіти на етапі імплементації Закону України «Про вищу освіту», визначено раціональні шляхи і підходи до проектування освітніх стандартів на новій методологічній основі.

50. **Внукова, Н.** Національна рамка кваліфікацій в системі забезпечення якості вищої освіти у вищому навчальному закладі / Наталія Внукова, Світлана Ачкасова // Новий колегіум. – 2016. – № 1. – С. 17–20. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11942/1/78_Внукова_Н_М,%20Ачкасова_С_А_Національна%20рамка%20кваліфікацій%20в%20систе

[мі%20забезпечення%20якості%20вищої%20освіти%20у%20вищому%20навчальному%20закладі.pdf](#) (дата звернення: 14.03.17).

У статті розглянуто особливості Національної рамки кваліфікацій та обґрунтовано доцільність формування галузевих рамок кваліфікацій в Україні. Установлено, що Національна рамка кваліфікацій України передбачає запровадження європейських стандартів та принципів забезпечення якості вищої освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців. Визначено, що компетентності є основою розробки освітніх програм вищих навчальних закладів, що сприятиме реалізації системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

51. **Жарова, О. В.** До питання формування професійних стандартів та освітніх програм в умовах модернізації освіти / О. В. Жарова // Вісн. нац. авіац. ун-ту. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2016. – Вип. 1. – С. 33–36. – Бібліогр.: 6 назв.

Висвітлено проблему формування професійної компетентності майбутніх випускників вищих технічних навчальних закладів при розробці освітніх програм для подальшого актуального використання здобутих знань, умінь і навичок у професійній діяльності. Визначено переваги впровадження професійних стандартів для ринку праці та сфери освіти, їх роль у формуванні якісного трудового потенціалу.

52. **Інновації у вищій освіті:** глосарій термінів і понять / [уклад.: І. В. Артёмов, А. В. Шершун, С. В. П'ясецька-Устич ; за ред. І. В. Артёмова] ; МОН України, НАПН України, Ін-т вищ. освіти [та ін.]. – Ужгород : АУТДОР – ШАРК, 2015. – 158 с. – Бібліогр.: с. 154–158. – (Євроінтеграція: український вимір ; вип. 25). – Текст доступний в Інтернеті: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8789> (дата звернення: 14.03.17).

Узагальнено поняттєво-термінологічний апарат інноваційної діяльності вищої школи, який використовується міжнародною та українською фаховою спільнотою. Подано визначення близько 300 ключових термінів і понять, що стосуються організації, функціонування й розвитку інноваційної діяльності ВНЗ в умовах глобалізації та євроінтеграції.

53. **Красовська, О.** Компетентнісний підхід до розроблення стандартів вищої освіти в галузі знань «Освіта» / Ольга Красовська // Молодь і ринок. –2016. – № 5. – С. 64–68. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_5_14 (дата звернення: 14.03.17).

Розкрито особливості застосування компетентнісного підходу до розроблення стандартів вищої освіти в галузі знань «Освіта». Керуючись методичними рекомендаціями щодо розроблення стандартів, автор статті окреслює визначення предметної галузі «Освіта», її теоретичний зміст, об'єкти діяльності педагога, цілі навчання, методи, методики та технології. На основі Національної рамки кваліфікацій та варіантів з переліку проекту Typing визначено ключові поняття стандарту вищої освіти – інтегральна, загальні та фахові компетентності майбутнього вчителя.

54. **Методичні рекомендації** для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / [пер. з англ. Ю. М. Рашкевича / Нац. «Еразмус+» офіс в Україні]. – Київ : ТОВ «Поліграф плюс», 2016. – 79 с. – (Тюнінг. Гармонізація освітніх структур в Європі). – Текст доступний в Інтернеті: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1450-korysno-dlia-rozrobnykiv-osvitnikh-prohram.html> (дата звернення: 14.03.17).

Методичні рекомендації містять короткий опис компетентнісного підходу у вищій освіті, визначення основних категорій – «компетентність» і «результат навчання», а також детальний опис формату представлення профілю програми, приклади профілів, рекомендований проектом Tuning перелік загальних компетентностей і глосарій основних термінів. Методичні рекомендації можуть бути використані в системі вищої освіти України для розроблення освітніх програм, їх опису в каталогах курсів та акредитаційних матеріалах, а також для визнання іноземних дипломів і кваліфікацій.

55. **Національний освітній глосарій**: вища освіта / МОН України, НАПН України, Нац. Темпус-офіс в Україні ; [авт.-уклад.: В. М. Захарченко та ін. ; за ред. В. Г. Кременя]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Плеяди, 2014. – 98 с. – Бібліогр.: с. 89–97. – Текст доступний в Інтернеті: http://www.ihed.org.ua/images/biblioteka/glossariy_Visha_osvita_2014_tempus-office.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Узагальнено поняттєво-термінологічний апарат вищої освіти, який використовується міжнародною, європейською, українською фаховою спільнотою насамперед при реалізації Міжнародної стандартної класифікації освіти та розвитку Європейського простору вищої освіти. Структура статей містить визначення терміна, що відображує його сутнісні характеристики, контекстуальну основу застосування. Глосарій містить 172 ключових терміни вищої освіти.

56. **Панасевич, Д.** Деякі методологічні та практичні підходи до складання переліку спеціальностей фахівців з вищою освітою / Дмитро Панасевич // Вища шк. – 2014. – № 7. – С. 13–36. – Бібліогр.: 13 назв.

Запропоновано різні методологічні підходи до складання єдиного переліку спеціальностей для всіх фахівців з вищою освітою. Перевагу віддано варіанту, коли окрема спеціальність у межах певної галузі професійної діяльності для бакалавра, спеціаліста і магістра за назвою збігається. Кожна така спеціальність супроводжується спорідненими спеціальностями молодших фахівців. Такий підхід дає можливість скоротити кількість наявних спеціальностей у кілька разів за рахунок їх узагальнення. Проаналізовано кількість та назви галузей знань. Останні пропонується назвати галузями професійної діяльності та/або навчання, що відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій. Подано єдиний перелік інженерних спеціальностей фахівців з вищою освітою для 19 галузей професійної діяльності.

57. **Панасевич, Д.** Про єдиний перелік галузей професійної діяльності та спеціальностей у сфері вищої освіти України / Дмитро Панасевич // Вища шк. – 2015. – № 11/12. – С. 62–74. – Бібліогр. у підрядк. прим.

Проаналізовано перелік наукових спеціальностей (2011) та «освітні» переліки спеціальностей (2010 і 2015). Звернуто увагу на відсутність чіткої методології у формуванні структури й змісту нового переліку 2015 р. та його невідповідність Закону України «Про вищу освіту» в частині поєднання з науковими спеціальностями. На основі запропонованого методологічного підходу та проведеного аналізу подано проект Єдиного переліку галузей професійної діяльності та спеціальностей у сфері вищої освіти України.

58. **Розроблення освітніх програм**: метод. рек. / [авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова; за ред. В. Г. Кременя]; НАПН України, Нац. Темпус/Еразмус+ офіс в Україні. – Київ: Пріоритети, 2014. – 119 с. – Бібліогр.: с. 117–118. – Текст доступний в Інтернеті:

http://www.ihed.org.ua/images/biblioteka/rozroblennya_osv_program_2014_tempus-office.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Подано методичні рекомендації щодо розроблення освітніх програм у контексті нового Закону України «Про вищу освіту» і документів Європейського простору вищої освіти, узагальнено міжнародний та український досвід.

2.4. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти

59. **Від контролю до культури якості**: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі = От «что такое плохо?» к культуре качества: перезагрузка процессов обеспечения качества в украинской высшей школе = «We share because we care»: reloading the processes of quality assurance in the Ukrainian higher education: практ. посіб. / [ред.: С. Гришко, Т. Добко, О. Кайкова та ін.]. – Львів: Компанія «Манускрипт», 2014. – 166 с. – (Темпус-проект 516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR «Towards Trust in Quality Assurance Systems»). – Текст укр., рос., англ. – Текст доступний в Інтернеті: http://dovira.eu/Trust_2.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Посібник містить методичні результати діяльності консорціуму Темпус-проекту «Національна система забезпечення якості і взаємної довіри в системі вищої освіти (TRUST)», що спрямовані на розробку та впровадження процедур забезпечення якості вищої освіти в Україні на основі принципу «об'єднання через довіру».

60. **Імператив якості**: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту = «Что такое хорошо»: учимся ценить и оценивать высшее образование = Quality matters: how to value and evaluate higher education: навч. посіб. / [ред.: Т. Добко, М. Головянко, О. Кайкова та ін.]. – Львів: Манускрипт, 2014. – 570 с. – (Темпус-проект 516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR

«Towards Trust in Quality Assurance Systems»). – Текст укр., рос., англ. – Текст доступний в Інтернеті: http://dovira.eu/Trust_1.pdf (дата звернення: 14.03.17).

У посібнику відображено результати діяльності консорціуму Темпус-проекту «Національна система забезпечення якості і взаємної довіри в системі вищої освіти (TRUST)», спрямованого на побудову загальної, інноваційної, політично нейтральної системи забезпечення якості освіти, створення національного порталу із забезпечення якості для підтримки неупередженої і відкритої широкому суспільству системи, розробку нових практик щодо забезпечення якості та запровадження схем підготовки ключового персоналу ВНЗ, міністерства і законодавчих організацій у галузі освіти. Проаналізовано досвід європейських країн та українську освітню практику щодо забезпечення якості освіти, а також виклики на шляху інтеграції України в Європейський простір вищої освіти.

61. **Красильникова, Г. В.** Європейські підходи до моніторингу якості вищої освіти у документах і стандартах / Красильникова Ганна Володимирівна // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Київ, 2014. – Вип. 1. – С. 211–221. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_1_29 (дата звернення: 14.03.17).

Висвітлено питання якості вищої освіти, забезпечення та моніторингу в документах Болонського процесу, динаміки їх розвитку. Визначено принципи відмінності та умови зближення позицій української та європейської систем вищої освіти щодо моделі забезпечення її якості на всіх управлінських рівнях, у тому числі й інституційному. Доведено нагальну необхідність заміни традиційної вітчизняної системи контролю та оцінювання вищої освіти на систему забезпечення і моніторингу її якості.

62. **Кубанов, Р. А.** Європейські стандарти освіти: загальний аналіз / Р. А. Кубанов // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки : [зб. наук. пр. / Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ], 2014. – № 2. – С. 5–14. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2014_2_3 (дата звернення: 14.03.17).

Визначено необхідність створення Єдиного європейського простору вищої освіти, відображено багатоплановість процесу забезпечення якості вищої освіти, уточнено установи, які беруть участь у цьому процесі, та розглянуто основні принципи їх діяльності. Схарактеризовано сучасні критерії й стандарти, стратегії, завдання управління та забезпечення оцінювання якості освіти в Європі. Проаналізовано окремі тенденції впровадження систем управління якістю у вищих навчальних закладах України.

63. **Опар, Н. В.** Особливості нормативно-правового забезпечення якості вищої освіти в Україні в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / Опар Наталія Василівна // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування : електрон. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. – Текст. дані. – Херсон, 2015. – № 1. – Бібліогр.: 8 назв. – Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_22 (дата звернення: 14.03.17). – Назва з екрана.

Проаналізовано нормативно-правову базу управління вищою освітою в Україні, акцентовано увагу на статтях нормативно-правових актів, якими регламентуються питання забезпечення якості вищої освіти в Україні.

64. **Панич, О.** Зовнішня оцінка якості вищої освіти в Україні: що може бути змінено? [Електронний ресурс] / Олена Панич // Освітня політика : портал громад. експертів. – Текст. дані. – [Київ], 2015. – 14 трав. – Бібліогр.: 14 назв. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/430-zovnishnya-otsinka-yakosti-vishchoji-osviti-v-ukrajini-shcho-mozhe-buti-zmineno> (дата звернення: 14.03.17). – Назва з екрана.

Метою статті є визначення засад, на яких в Україні може бути сформований інститут незалежної оцінки якості вищої освіти. Актуальність цього питання полягає в практичній потребі вдосконалення політики управління якістю освіти як невід'ємної складової освітньої реформи.

65. **Письменкова, Т.** Засоби діагностики рівня досягнень студентів як складова системи забезпечення якості вищої освіти / Тетяна Письменкова // Вища шк. – 2015. – № 11/12. – С. 98–107. – Бібліогр.: 6 назв.

Розглянуто питання якості вищої освіти. Проаналізовано сучасний стан вищої освіти в Україні. Запропоновано алгоритм формування засобів діагностики рівня досягнень студентів як одного з головних елементів забезпечення якості освіти.

66. **Розвиток системи** забезпечення якості вищої освіти в Україні : інформ.-аналіт. огляд / [за заг. ред. С. Калашнікової, В. Лугового] ; НАПН України, Ін-т вищ. освіти НАПН України, Нац. «Еразмус+» офіс в Україні. – Київ : [Пріоритети], 2015. – 83 с. – Текст доступний в Інтернеті: <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsesu.html?download=88:rozvytok-systemy-zabezpechennia-iakosti-vyshchoi-osvity-ukrainy> (дата звернення: 14.03.17).

Інформаційно-аналітичний огляд підготовлено з метою сприяння процесу створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України, становлення його ефективної діяльності у світлі реалізації положень нового Закону України «Про вищу освіту» та формування в національному просторі вищої освіти України нової культури вдосконалення якості вищої освіти на засадах об'єктивності й прозорості, довіри й субсидіарності, партнерства й колегіальної відповідальності.

67. **Ромащенко, І.** Імплементация Закону України «Про вищу освіту» як ключова умова забезпечення якості освіти та ефективної науково-дослідницької діяльності у системі вищої освіти / Інна Ромащенко // Молодь і ринок. – 2016. – № 10. – С. 98–103. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://mr.dspu.edu.ua/publications/2016/10_141_2016.pdf (дата звернення: 14.03.17).

У статті проаналізовано питання забезпечення якості вищої освіти у світлі імплементації Закону України «Про вищу освіту». Обґрунтовано необхідність показників забезпечення внутрішньої якості освіти вищим навчальним закладом, зміст та функції науково-дослідницької діяльності студентів як важливої складової освітнього процесу.

68. Рябченко, В. Проблема якості вітчизняної вищої освіти в контексті освітянських реформ: ретроспектива й сучасність з позицій світоглядно-компетентнісного підходу / Володимир Рябченко // Вища освіта України. – 2015. – № 1. – С. 12–27. – Бібліогр.: 20 назв.

Проаналізовано основні реформи вищої школи в Україні, які були здійснені протягом останніх 35 років, та їх вплив на якість вищої освіти.

69. Сігаєва, Л. Є. Якість вищої освіти: загальна тенденція сучасності / Сігаєва Л. Є., Білобровко Т. І. // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – № 34. – С. 124–132. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuP_2015_34_18 (дата звернення: 14.03.17).

Проаналізовано поняття «якість освіти», «якість вищої освіти», визначено три основних підходи до оцінювання якості освіти – репутаційний, результативний і загальний. Обґрунтовано необхідність створення незалежних агентств із гарантування якості освіти. Розглянуто якість вищої освіти як багатоаспектне поняття, що поєднує якість особистості, якість змісту освіти та якість освітніх технологій.

70. Сікорський, П. Зовнішні чинники і їх вплив на якість вищої освіти в Україні / Петро Сікорський // Вища освіта України. – 2016. – № 4. – С. 51–57. – Бібліогр.: 8 назв.

Автор висвітлює низку проблем вищої освіти, зокрема досліджує питання щодо якості вищої освіти та впливу зовнішніх чинників на якість. Розкриває причини відставання вищих закладів освіти України від європейських.

71. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) = Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) : ухвал. Міністер. конф. в Єревані, 14–15 трав. 2015 р. / [Європ. асоц. забезпечення якості вищ. освіти, Європ. союз студентів, Європ. асоц. ун-тів та ін.]. – Київ : ЦС, 2015. – 30 с. – Текст укр., англ. – Текст доступний в Інтернеті: <http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines-for-qa-in-the-eha-2015.pdf> (дата звернення: 14.03.17).

Висвітлено стандарти і рекомендації, підготовлені Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (ENQA) спільно з Європейським союзом студентів (ESU), Європейською асоціацією закладів вищої освіти (EURASHE) та Європейською асоціацією університетів (EUA) як низка приписів стосовно внутрішніх і зовнішніх систем забезпечення якості у сфері вищої освіти.

72. **Шийка, О.** Категорія якості вищої освіти: теоретико-методологічний аспект / Оксана Шийка // Молодь і ринок. – 2016. – № 1. – С. 138–142. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_1_29 (дата звернення: 14.03.17).

Розглянуто окремі аспекти поняттєво-категоріального апарату якості вищої освіти. Виявлено, що існує певна система критеріїв, відповідно до якої трактується поняття «якість освітніх послуг» і яка відображена головним чином у відповідній нормативно-правовій базі. На основі аналізу теоретичних праць українських і зарубіжних фахівців виявлено, що в контексті дослідження якості освіти не існує однозначного тлумачення сутності цього поняття. Проте можна вважати це питання першочерговим у модернізації системи вищої освіти у світлі вимог Болонської декларації.

2.5. Упровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС)

73. **Європейська** кредитна трансферно-накопичувальна система : довід. користувача : пер. з англ. / за ред. Ю. М. Рашкевича, Ж. В. Таланової ; МОН України, Нац. «Еразмус+» офіс в Україні. – 2-ге вид. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 103 с. – Текст доступний в Інтернеті: <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseesu.html?download=126:yekts-dovidnyk-korystuvacha-2015-r-pereklad-ukrainskoiu-movoju> (дата звернення: 14.03.17).

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) є інструментом Європейського простору вищої освіти, що допомагає зробити навчання та навчальні курси прозорішими, сприяючи поліпшенню якості вищої освіти. Довідник користувача ЄКТС, який підготувала робоча група практиків, надає методичну допомогу щодо реалізації ЄКТС, містить посилання на відповідні допоміжні документи і є офіційним керівництвом для використання Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. У довіднику висвітлено ключові особливості ЄКТС, можливості його використання у створенні, реалізації та моніторингу освітніх програм, розглянуто умови ЄКТС щодо мобільності та визнання кредитів, подано допоміжні документи. Видання містить глосарій і додатки, в яких розглянуто конкретні приклади.

74. **Кубанов, Р. А.** Кредитно-модульна організація навчального процесу студентів у вищому навчальному закладі / Р. А. Кубанов // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2014. – № 4. – С. 245–254. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_4_31.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Базовою основою для організації системи кредитно-модульного навчання є трактування сутності Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС). ЄКТС обумовлює кредитно-модульну

організацію навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів).

Визначено переваги кредитно-модульної системи навчання і важливість її адаптації до традиційної системи освіти. Обґрунтовано актуальність питання, приділено увагу таким феноменам, як «кредитно-модульна система», «зміст кредитно-модульної системи».

75. **Теоретичні** та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу: монографія / [З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна та ін.]; МОН України, Держ. вищ. навч. закл. «Університет менеджменту освіти». – Київ: Альфа-Реклама, 2014. – 337 с. – Бібліогр. у кінці розд. – Текст доступний в Інтернеті: <http://lib.iitta.gov.ua/8311/1/Монографія.pdf> (дата звернення: 14.03.17).

У монографії розкрито концептуальні підходи, зміст, технологію, технологічне забезпечення, маркетингово-моніторинговий супровід та трансформаційні процеси підготовки фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу. Описано педагогічні умови процесу підготовки магістрів специфічної категорії «педагогіка вищої школи».

2.6. Проблеми академічної мобільності.

Поглиблення процесів інтернаціоналізації вищої освіти

76. **Аналіз** провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій: аналіт. огляд / авт.: Андрущенко Тетяна Вікторівна [та ін.; за заг. ред. Степаненко І. В.] // Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часоп. / [Ін-т вищ. освіти НАПН України. – Київ], 2015. – № 3 (дод. 2): темат. вип. «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу». – С. 154–280. – Текст доступний в Інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/705202/1/Analiz_dosvidu_internac%20BO_strategii_kultogum%20avtors-kolektiv_IVO-2015_130p.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Аналітичний огляд підготовлено авторським колективом наукових працівників відділу інтернаціоналізації вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України за загальною редакцією завідувача відділу, доктора філософських наук, професора І. В. Степаненко. Аналітичний огляд складається з трьох розділів. У розділі 1 проаналізовано загальний контекст розгортання інтернаціоналізації вищої освіти на культурно-гуманітарних засадах у теоретичному та інституціональному вимірах. Розділ 2 присвячено аналізу деяких змістових напрямів інтернаціоналізації вищої освіти – ціннісному, мультикультурному, освіті для дорослих. У розділі 3 розглянуто такі механізми інтернаціоналізації вищої освіти, як програми спільних/подвійних ступенів у європейському просторі вищої освіти і міжнародна діяльність вищого навчального закладу.

77. **Андрущенко, В.** Академічна мобільність в українському просторі вищої освіти: реалії, виклики та перспективи розвитку / Віктор Андрущенко, Денис Свириденко // Вища освіта України. – 2016. – № 2. – С. 5–11. – Бібліогр.: 11 назв.

У статті аналізуються проблеми імплементації академічної мобільності в українському просторі вищої освіти. З методологічних позицій філософії освіти автори діагностують чинники, що знижують кількісні та якісні показники програм академічних обмінів, і пропонують заходи, що мають сприяти процесам актуалізації академічної мобільності та відповідно наповнити входження до Європейського простору вищої освіти реальним змістом.

78. **Грицюк, Л.** Реалізація програм «Подвійний диплом» як спосіб входження вітчизняних ВНЗ до Європейського простору вищої освіти / Лідія Грицюк, Анна Лякішева // Вища шк. – 2014. – № 7. – С. 46–54. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/4211/1/double%20diploma.pdf> (дата звернення: 14.03.17).

Розкрито теоретичні засади вивчення особливостей програм подвійного диплома як реального розв'язання завдань Болонського процесу. Досліджено історичні аспекти та причини появи програм подвійного диплома в Європі. Проаналізовано способи та механізми створення і реалізації моделей одночасного навчання студентів у партнерських вищих навчальних закладах Європи. Визначено перспективи використання програм подвійного диплома вищими закладами України у співдружності із зарубіжними.

79. **Єрмаченко, В.** Вхідна мобільність як фактор розвитку сучасного вищого навчального закладу / Володимир Єрмаченко, Олексій Єрмоленко // Вища шк. – 2015. – № 9/10. – С. 59–69. – Бібліогр.: 11 назв.

Розглянуто проблему входження українського університету до міжнародного освітнього простору. Розкрито сутність європейських принципів в освітній діяльності. Сформовано основні положення, на яких має будуватись модель сучасного відкритого «мобільного університету», діяльність якого ґрунтується на застосуванні нових форм і методів навчання, а також оцінювання якості здобуття знань і професійних компетентностей, що притаманні європейським освітнім установам, з одночасним збереженням кращих здобутків вітчизняних закладів вищої освіти. Особливу увагу приділено перспективам розвитку та організації «в'їзної мобільності» українського університету.

80. **Золотарьова, І.** Розвиток інтернаціоналізації університету у співпраці з Європейським простором вищої освіти / Ірина Золотарьова, Жан-Юг Шоша // Вища шк. – 2015. – № 9/10. – С. 70–79. – Бібліогр.: 7 назв.

З розвитком процесів глобалізації й інтернаціоналізації економіки та бізнесу перед вищою освітою постали нові цілі – підготовка професійних кадрів, здатних ефективно працювати у нових умовах глобального ринку. Розвиток міжнародного міжвузівського співробітництва дає можливість

організувати спільні дослідницькі проекти, обмінні програми для студентів і викладачів, спеціальні програми для іноземних студентів. Програми подвійних дипломів і результати участі в програмах Європейського союзу стають реальними точками зростання та модернізації університетів, сприяють підвищенню конкурентоспроможності, удосконаленню системи забезпечення якості, інфраструктури й управління в університетах.

81. **Проблеми** організації навчання у рамках програми отримання подвійного диплома / В. М. Лісовий [та ін.] // Мед. освіта. – 2014. – № 2. – С. 42–43. – Бібліогр.: 2 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/journals/education/2014/med_osv_2_14.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Розглянуто проблеми, з якими стикаються майбутні фахівці під час навчання за програмами подвійного диплома. Проаналізовано відомі моделі програм з отримання подвійного диплома.

82. **Романовський, О. Г.** Програми подвійного диплома: моделі та перешкоди в їх реалізації у межах національної системи вищої освіти / О. Г. Романовський, В. М. Мороз // Теорія і практика упр. соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2014. – № 3. – С. 3–13. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/наукова_періодика/Tipuss/2014/3/ПРОГРАМИ%20ПОДВІЙНОГО%20ДИПЛОМА-%20МОДЕЛІ%20ТА%20ПЕРЕШКОДИ%20В%20ЇХ.pdf (дата звернення: 14.03.17).

Проаналізовано зміст найбільш поширених моделей реалізації програм подвійного диплома вищими навчальними закладами. Визначено недоліки та переваги окремих моделей подвійного диплома та запропоновано авторське бачення на механізми їх реалізації. Розглянуто основні перешкоди, які впливають на ефективність впровадження програм подвійного диплома в національну систему вищої освіти.

83. **Свириденко, Д. Б.** Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації : монографія / Д. Б. Свириденко ; МОН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 279 с. – Бібліогр.: с. 251–279. – Текст доступний в Інтернеті: <http://www.imad.npu.edu.ua/index.php/publikatsii-vykladachiv-institutu/34-svyrydenko-d-b-akademichna-mobilnistvidpovid-na-vyklyky-hlobalizatsii-monohrafiia-k-v-vo-npu-imeni-m-p-drahomanova-2014-279-s> (дата звернення: 14.03.17).

Здійснено аналіз феномену академічної мобільності в контексті глобалізаційних викликів системі вищої освіти. Досліджено соціокультурні передумови оформлення ідей академічної мобільності, розкрито зв'язок із проблематикою свободи, проаналізовано екзистенціальні проблеми актуалізації академічної мобільності в сучасній сфері вищої освіти, запропоновано моделі реалізації академічної мобільності в освітньому просторі на початку XXI ст.

84. **Шамардіна, В. М.** Мобільність – шлях інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс] / В. М. Шамардіна // Інженер. та освіт. технології : [електрон. журн.] / Кременчуц. нац. ун-т ім. М. Остроградського. – Текст. дані. – Кременчук, 2015. – № 3 : темат. вип. «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи». – С. 24–26. – Бібліогр.: 4 назви. – Режим доступу: http://eetecs.kdu.edu.ua/2015_03/EETECSS2015_03.pdf (дата звернення: 14.03.17). – Назва з екрана.

Досліджено досвід функціонування в Україні німецьких технічних факультетів, які є базою практичної реалізації можливих шляхів наукової та академічної мобільності студентів, науковців, викладачів.